

Sproggavens bogfolder til

Vitello redder verden

Velegnet til børn med en sproglig udvikling svarende til 5-6 år

Sproggaven i Fredensborg Kommune

FREDENSBORG
KOMMUNE

Bag om bogfolderen

I Fredensborg Kommune ønsker vi at styrke alle børn i at udvikle gode og alderssvarende literacy-kompetencer. Derfor har vi udviklet Sproggaven.

Dette er én af de i alt 16 bogfoldere, der er udarbejdet i Sproggaven. Heri kan du læse om, hvordan man arbejder med "udvidet dialogisk læsning" af børnebogen *Vitello redder verden*.

Denne bogfolder er udarbejdet af læsekonsulent Marianne Aaen Thorsen i foråret 2020.

Bogfolderen henvender sig til pædagoger og andre, der arbejder med Sproggaven og 0-6-årige børns udvikling af sprog- og literacy-færdigheder.

Hent de 16 bogfoldere – og Sproggavens øvrige materialer – på:

Fredensborg Kommunes
hjemmeside
www.fredensborg.dk

Nationalt Videncenter for Læsnings
hjemmeside
www.videnomlaesning.dk

Illustrationer: Anne Pedersen.
Layout: Nanna Madsen.

Udgivet af Center for Skole og
Dagtilbud, Fredensborg Kommune.

Tak til forlaget Gyldendal og illustratør Niels Bo Bojesen, som venligst har givet tilladelse til at anvende forsidebilledet fra bogen *Vitello redder verden* (2017).

Henvendelser vedr. bogfolderens indhold:
Læsekonsulent
Marianne Aaen Thorsen,
tlf.: 7256 2277,
e-mail: mtho@fredensborg.dk

Henvendelser vedr. Sproggaven:
Pædagogisk konsulent
Susanne Søholt, tlf. 7256 5551,
e-mail: suss@fredensborg.dk

Pædagogisk konsulent
Lotte Mosbæk, tlf. 7256 2287,
e-mail: lomo@fredensborg.dk

Læs bogfolderen grundigt

Denne bogfolder giver dig inspiration til, hvordan du kan arbejde med udvidet dialogisk læsning af børnebogen *Vitello er bagvendt*.

Du kan læse om:

- Hvad du skal vide, inden du går i gang
- De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg
- De 10 fokusord til bogen
- Dialog om bogen samt literacy-fremmende aktiviteter
- Forældresamarbejde.

Læs bogfolderen grundigt, inden du går i gang med den udvidede dialogiske læsning.

Du kan også bruge den som opslagsbog, hvis du har brug for inspiration til dit sprogarbejde.

Hent mere viden og inspiration til dit arbejde i Sproggaven - *Håndbog i udvidet dialogisk læsning* (se Sproggavens materialer sidst i folderen).

Vi opfordrer til, at det pædagogiske personale med jævne mellemrum sammen reflekterer over arbejdet med Sproggaven. [Sproggavens skema over børns sproglige udvikling](#) kan anvendes i disse drøftelser.

Det er også en god idé sammen at reflektere over, hvordan I kan udvikle et sprogligt udviklende læringsmiljø i dagtilbuddet, der styrker det enkelte barns literacy-udvikling bedst muligt.

Indhold

Bag om bogfolderen.....	2
Læs bogfolderen grundigt.....	3
Sproggaven er til børn, pædagoger og forældre.....	5
Før du går i gang.....	6
De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg	7
Fase 1: Læs og lyt	7
Fase 2: Læs og snak	8
Fase 3: Læs og leg.....	8
De 10 fokusord.....	9
Fokusord til Læs og lyt	9
Fokusord til Læs og snak	11
Fokusord til Læs og leg.....	12
Hvis din børnegruppe har brug for andre eller flere fokusord.....	13
Støt børnenes udtale og forståelse	13
Gruppering af fokusord.....	14
Den sprogudviklende dialog	16
Lukkede spørgsmål	17
Åbne og halvåbne spørgsmål.....	17
Literacy-fremmende aktiviteter.....	19
Vælg og tilpas en aktivitet under hver overskrift	20
Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd	20
Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd.....	22
Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd og rytme	24
Aktiviteter med krop og bevægelse	24
Aktiviteter med digitale medier.....	25
Aktiviteter, der styrker sociale og personlige kompetencer.....	25
Kreative aktiviteter og udtryksformer	26
Samarbejde med forældrene	27
Bogkuffert	28
Lad forældrene følge med i arbejdet.....	28
Sproggavens materialer	30

Sproggaven er til børn, pædagoger og forældre

Stærke sproglige kompetencer har afgørende betydning for børns muligheder for at udvikle sig personligt, socialt og læringsmæssigt. Både i dagtilbuddet, i skolen og senere i livet.

Der er påvist sammenhæng mellem størrelsen af et barns ordforråd i 0-6-års alderen og dets faglige udvikling gennem hele skoleforløbet. Ligeledes har det betydning, at et barn tidligt lærer at kommunikere og udtrykke sig. Enten ved at tegne, bruge symboler eller skrive kruseduller og bogstaver.

Det siger næsten sig selv, at sprogarbejdet i dagtilbud skal være et højt prioriteret område. Det er det i Fredensborg Kommune, og derfor har vi udviklet Sproggaven.

Sproggaven er en gave til børn, pædagoger og forældre.

I sin kerne består den nu af en håndbog, 16 børnebøger og 16 bogfoldere, der introducerer til metoden udvidet dialogisk læsning. Ud over det er der udviklet en lang række øvrige materialer og pædagogiske tiltag i institutioner, der understøtter arbejdet med Sproggaven.

I udvidet dialogisk læsning er:

- der tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg
- fokusord nøje udvalgt ud fra en teori om børns sproglige udvikling
- den dialogiske læsning udvidet med lege og aktiviteter.

Materialet er udviklet i et samarbejde mellem pædagoger og ledere fra kommunens dagtilbud samt konsulenter fra Center for Skole og Dagtilbud. Nationalt Videncenter for Læsning har ydet konsulentbistand.

Før du går i gang

Om *Vitello redder verden*

Vitellos mor ser nyheder og bliver i dårligt humør. "Sult og forurening og elendighed," siger hun og forudser, at jorden går under. Vitello beslutter sig for at redde verden. Sammen med sine venner forsøger han at stoppe klimaforandringer og fattigdom, men det er ikke så let at redde hele verden. Til gengæld redder de en kat, som har forvildet sig op i et højt træ.

Bogens fiktive univers giver børn gode muligheder for at identificere sig med Vitello, og handlingen lægger op til børnevenlige samtaler om at passe på vores jord.

Tilpas sprogarbejdet til din børnegruppe

Tilpas sprogarbejdet med *Vitello redder verden* til din børnegruppe. I *Sproggaven – håndbog i udvidet dialogisk læsning* kan du hente viden og inspiration til det.

Som i alt pædagogisk arbejde er det vigtigt, at du som voksen er bevidst om din betydning for og indvirkning på det pædagogiske læringsmiljø.

Samspil og relationer mellem børn og voksen og børnene imellem er med til at understøtte et rigt sprogligt miljø.

Planlæg den udvidede dialogiske læsning:

- Læs bogen selv og øv dig i at læse den op med indlevelse og tydelig udtale
- Understreg fokusordene
- Planlæg dine spørgsmål
- Vælg aktiviteter (se i afsnittet Literacy-fremmende aktiviteter)
- Vær opmærksom på, at nogle af aktiviteterne kræver genstande. Find og medbring disse.

De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg

Fase 1: Læs og lyt

1. Læs titlen *Vitello redder verden* højt og peg på ordene imens, så børnene ser læseretningen. Lad børnene legelæse titlen. Lad dem gætte på handlingen ved at bladre i bogen og se på billederne.

2. Læs titlen, imens du peger på hvert ord. Hvor mange ord er der? Lad børnene gøre det samme. Hvad hedder første bogstav i Vitello? Hvilken lyd siger det? Tal om bogstaverne i Vitello? Har børnene et eller flere af bogstaverne i deres egne navne? Klap til Vitello og tal om, at navnet Vitello har tre stavelser. Klap børnenes navne. Hvor mange stavelser har børnenes navne? Lad børnene bladre i bogen, se billederne og forsiden og gætte på handlingen. Læs bagsiden. Spørg børnene, hvor på en side

man starter med at læse, og hvordan læseretningen er. Bed børnene vise med deres finger, hvordan de kan følge en linje og gå ned på den næste linje.

3. Læs historien højt for børnene, så de får en god forståelse af handlingen. Vis børnene, at du starter med at læse fra øverste venstre hjørne.
4. Bagefter kan I tale kort om handlingen, og du kan tage fat på de første fokusord (se i afsnittet De 10 fokusord).

Fase 2: Læs og snak

1. Spørg børnene, hvad de kan huske fra historien.
2. Læs bogen op, men stop op flere steder for at inddrage børnene i en dialog. Her kan du have planlagt, hvilke spørgsmål du kan stille (se i afsnittet Den sprogudviklende dialog).
3. Arbejd med de næste fokusord.

Fase 3: Læs og leg

1. Lad børnene skiftes til at fortælle handlingen i bogen. Du kan bede børnene fortælle ud fra billederne i bogen, og du kan guide dem med spørgsmål.
2. Lad børnene fortælle, hvad de synes om bogen.
3. Arbejd med de sidste fokusord til bogen.
4. Igangsæt lege og aktiviteter til at styrke børnenes literacy-kompetencer. Vælg mindst én aktivitet under hver overskrift (se i afsnittet Literacy-fremmende aktiviteter).

De 10 fokusord

De 10 fokusord, der er udvalgt til arbejdet med *Vitello redder verden* er listet nedenfor.

Ordene er fordelt på oplæsningens tre faser (Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg). Ved at arbejde med få ord ad gangen får børnene langt bedre mulighed for at tilegne sig ordene, end hvis de skulle lære alle fokusordene på én gang.

Ordene præsenteres sammen med en række forslag til, hvordan man kan arbejde med dem. Hvis din børnegruppe har gavn af at lave aktiviteter med nogle af fokusordene, inden de hører historien første gang, så kan I gøre det.

Fokusord til Læs og lyt

1. NYHED

Vitellos mor ser nyheder i tv og bliver i pænt dårligt humør. "Sult og forurening og elendighed", siger hun. Hvad er det, mor ser i fjernsynet? Er det en film eller noget virkeligt?

Hvad er en nyhed? Ja, en nyhed er noget nyt, der er sket. Det er derfor, det hedder *nyhed*. Hvor kan I høre nyheder - altså om noget nyt, der er sket.

Det lyder til, at Vitellos mor ser dårlige nyheder. Kan en nyhed også være god - eller hverken god eller dårlig?

Find sammen eksempler på gode og dårlige nyheder - og hvor man mon kan få dem at vide, fx fra fjernsynet, radioen, internettet, aviser, venner, mor og far.

Tal om, hvad en avis er, og hvad der kan stå i en avis. Nogle mennesker kalder nyhederne i fjernsynet for tv-avisen. Hvad er en tv-avis?

Støt eventuelt børnene i at reflektere over, hvorfor man kan kalde nyhederne i fjernsynet og radioen for en tv-avis og en radio-avis.

Afhængig af din børnegruppe kan du støtte børnene i at tænke over, om man altid skal stole på en nyhed? Giv eventuelt eksempler på nyheder, som åbenlyst er forkerte, fx "Jeg har hørt, at I skal gå i skole hver aften i stedet for om dagen."

Tal med børnene om, at nyheder godt kan gøre os bekymrede. Ligesom Vitellos mor bliver i dårligt humør. Tal om, hvad børnene kan gøre, hvis de bliver bekymrede over noget, de har hørt som fx forurening og klima.

2. FORURENING

Prøv at se på billedet af Vitellos mor, som ryger under emhætten.

Hvordan er det at være i nærheden af nogen, som ryger? Tal om, at der er røg i luften - brug gerne ord som *oser*, *stinker*, *lugter* osv.

Røgen forurener den rene luft, som vi skal have ind i vores lunger. Prøv at sige "for-u-ren-ing" langsomt sammen med børnene og lad dem finde orddelene *u* og *ren* i ordet forurening. Tal om, at ordet betyder at gøre noget rent u-rent altså snavset.

Tal om, hvad der kan forurene vores luft og jord, og hvad vi kan gøre for at forurene mindre, fx cykle i stedet for at køre i bil.

3. OPMUNTRE

Vitellos mor er i dårligt humør, så Vitello vil muntre hende lidt op ved at købe slik til hende.

Hvilket humør kommer Vitello i, når han får slik? Så hvorfor vil han hente slik til mor? Vitello vil opmuntre hende. Tal om, at opmuntre har to orddele: *op* og *muntre*. Hvad betyder *munter*? Kender I et andet ord for munter? Så *opmuntre* betyder, at gøre nogen munter eller glad igen.

Tal om hvordan slik måske bruges af nogen til at trøste og

opmuntre, og om hvorvidt det er en god idé.

Tal med børnene om, hvad der kan gøre dem kede af det, og hvad der kan opmuntre dem igen.

4. KLIMA

Vitellos mor siger, at verden går under, altså at den bliver ødelagt, så den ikke er mere. Det kan Vitello ikke helt forestille sig, og det sker heller ikke.

Vitellos ven William siger, at det har noget med klimaet at gøre. Når vi forurener luften, bliver der varmere i hele verden. Så smelter isen, og havene stiger. Kender I nogen steder, hvor der er is og sne det meste af året?

På Grønland og på Nordpolen og på Sydpolen har de et meget koldt klima, og det sner tit. Hvilke dyr kan bedst lide at bo i et meget koldt klima?

Andre lande har et varmt klima. Nogle steder med varmt klima regner det meget, og andre steder regner det næsten ikke. Der er det ørken. Hvilke dyr kan bedst lide at bo i et varmt klima?

Så klima har at gøre med, hvor varmt der er, og hvor meget regn eller sne der er.

Tal om klimaet i Danmark og i de lande, børnenes familier kommer fra.

Fokusord til Læs og snak

5. ELENLIGHED

Vitello og hans venner går hen til centeret for at stoppe en mand og en dame, der skal hen til deres bil med en masse ting i indkøbsvognen. Vitello siger til dem, at isen smelter, og at der er for meget elendighed i verden, fordi folk køber for mange ting. Kender I ordet elendig? Fortæl om engang, du havde det elendigt, fx var syg eller følte dig dårligt behandlet. Du kan også fortælle om noget, der var elendigt, fx en film eller noget mad. Find ord, der betyder omtrent det samme som elendig, fx skidt, dårlig, ringe. Hvad er det modsatte af elendig? Lad børnene komme med eksempler på, hvad der kan være elendigt.

Lad nu børnene komme med bud på, hvad Vitello kan mene, når han siger, at der er for meget elendighed i verden.

6. POSEDAME

Henne ved centeret ser Vitello og hans venner en gammel

posedame i en stor beskidt frakke, der går rundt og roder i skraldespandene.

Hvorfor går hun rundt med en pose? Hvordan mon hun har det?

7. RAGELSE

Da Vitello og hans venner vil lave en vejspærring, bruger de en masse ragelse, som folk har stillet ud til storskrald.

Hvad kan ragelse være for noget? Ragelse er noget, man ikke kan bruge til noget og derfor smider væk.

Posedamen roder i skraldespande. Hvad mon hun kan finde? Kan der være noget, hun kan bruge? Så hvad nogen synes er ragelse og smider væk, kan andre måske bruge.

8. MILLION

Vitello vil have en sportsvogn og et par millioner, når han bliver voksen. Så vil han være millionær. Hvad kan man købe for en million?

Skriv tallene: 10, 100, 1.000, 10.000, 100.000, 1.000.000 og sig talnavnene. Hvordan kan man se, om tallet er stort eller lille?

Fokusord til Læs og leg

9. TVÆRS OVER

Vitello og hans venner bygger en vejspærring tværs over vejen.

Tal om, at tværs over betyder lige over.

Tegn en vejbane og lad børnene tegne streger, der viser, hvordan vejspærringen er tværs over vejen. Hvordan vil det se ud, hvis vejspærringen går skråt over vejen?

Så vejspærringen går på tværs af vejen. Hvad er det modsatte af på tværs? Giver det mening at lave en vejspærring på langs af vejen?

Så en vejspærring på tværs af vejen bremser bilerne. En gang imellem kan en af os være på tværs. Kan vi bremse noget, når vi er på tværs? Eller hvad betyder det at være på tværs?

10. KNEB

Vitellos mor kneb øjnene sammen og spurgte: "Hvorfor ser du så tilfreds ud?"

Lad børnene vise, hvordan de kan knibe øjnene sammen? Husk at bruge ordets bøjningsformer *kniber*, *kneb* og *har knebet* i dialogen med børnene.

Man kan også *knibe nogen* eller *knibe sig i armen*. Hvad betyder det? Og man kan være *i knibe*? Mon det er godt eller skidt? Hvad mon det betyder?

Tal eventuelt om flere betydninger af *knibe*.

Hvis din børnegruppe har brug for andre eller flere fokusord

Det er oplagt at inddrage ord, som din børnegruppe bliver optaget af undervejs og så arbejde med dem som ekstra fokusord til bogen. Under afsnittet Literacy-fremmende aktiviteter her i bogfolderen kan du hente inspiration til selv at lave aktiviteter med de ekstra fokusord, så børnene får så megen viden om ordene som muligt – selvfølgelig afhængig af deres sproglige udvikling.

Hvis din børnegruppe har brug for, at du skifter et eller flere af de 10 fokusord i bogfolderen ud med andre, skal du være meget opmærksom på, om det eller de nye fokusord fører børnenes sproglige udvikling videre.

Det anbefales, at du vælger nye fokusord ud fra disse kriterier:

- Børnenes sproglige udvikling
Hent inspiration i Oversigt over sproglig udvikling på [kommunens hjemmeside](#).
- Anvendelighed
De valgte fokusord skal være brugbare for børnene. Børnene skal kunne bruge dem i deres livsverden, dvs. i naturlige samtaler.
- Tilegnelsesform
De yngste børn har i højere grad brug for at bruge deres sanser til at forstå ordenes betydning. De ældste børn kan derimod have gavn af fokusord, hvor de skal bruge deres eget sprog til at forstå og forklare deres betydning.

I Sproggavens håndbog i udvidet dialogisk læsning kan du få mere viden om kriterierne i afsnittet "Valg af fokusord".

I håndbogen kan du også få idéer til aktiviteter med dine nye fokusord i afsnittet "Hvad har børnene brug for at vide om et fokusord?", så de fører børnenes sproglige udvikling videre.

Støt børnenes udtale og forståelse

Børn med en sproglig alder på 5-6 år kan stort set udtale alle almindelige ord. Der kan dog stadig være nogle ganske få ord, som de endnu ikke kan udtale fuldstændigt korrekt.

Vær særlig opmærksom på børn, som stadig forenkler ord, fx siger "pably" i stedet for "paraply", og som stadig har store udfordringer med at få styr på udtalen af ord med flere medlyde, fx "strømpe", "springe" og "længst".

Det kan nemlig være et muligt tegn på, at barnet ikke så let kan få fat på sprogets lyde, hvilket kan give barnet vanskeligheder med at lære at læse og stave. Hvis et barn i din børnegruppe har sådanne udfordringer, vil dette være en nyttig oplysning at give videre til barnets kommende skole.

Det er stadigvæk meget vigtigt, at børnene hører dig sige hvert fokusord meget tydeligt og mange gange, så de ved, hvordan ordet rigtigt skal lyde, og så de får gemt ordet i sin korrekte lydige form i deres eget ordforråd. Dette har stor betydning for børnenes egen udtale, og det giver dem gode forudsætninger for den første læse- og staveudvikling i skolen.

I bogfolderne til denne aldersgruppe er der en leg om at klappe stavelser til fokusordene. Det styrker børnenes opmærksomhed på ordenes lydige opbygning og på deres egen udtale.

Sig også ordene i andre daglige sammenhænge i institutionen, så børnene hører dem igen og igen.

Forslagene til arbejdet med fokusordene afspejler, at børnene nu kan tilegne sig et dybere kendskab til ordene som grundlag for læring og den videre sproglige udvikling i skolen.

I håndbogen til Sproggaven kan du læse mere om, hvad børn har brug for at vide om et ord.

Når du læser bogen for børnene, kan du vise dem, hvordan hvert fokusord ser ud i sin trykte form. De kan tælle bogstaverne i ordet, og du kan spørge, om de kan genkende nogle af bogstaverne. Vær opmærksom på de børn, som ikke er interesseret i bogstaver. Hvis de samtidig har udfordringer med sprogets lyde, kan de være i stor risiko for at få svært ved at lære at læse og stave.

Det er en god idé at lave jeres egne visuelle illustrationer til fokusordene og skrive ordene til - både på dansk og på børnenes modersmål. Det kan I gøre, imens I arbejder med fokusordene. Med iPad eller digitalkamera kan I tage billeder eller små filmklip, som viser fokusordene. I kan lægge dem på en digital platform og på den måde få forældrene med til at bruge ordene derhjemme.

Gruppering af fokusord

Du styrker børnenes tilegnelse af fokusordene, når du arbejder med 3 eller 4 fokusord ad gangen. Så det er derfor en fordel at arbejde med fokusordene i grupper, som på en eller anden måde kan passe sammen.

Du kan sagtens starte med at introducere de første fokusord inden din første oplæsning af bogen, hvis du vurderer, at din børnegruppe har brug for det.

Inden din første oplæsning vil det være naturligt at tale om, hvad bogens titel og billeder kan røbe om bogens indhold og dermed introducere nogle af de første fokusord, fx KLIMA og FORURENING.

Du kan anvende nogle af forslagene under "Fokusord til Læs og lyt" til at arbejde med ordene. Efter den første læsning kan du arbejde videre med både KLIMA og FORURENING og de andre to fokusord i samme gruppe.

I Sproggavens *Håndbog i udvidet dialogisk læsning* kan du læse om baggrunden for gruppering af fokusordene.

Den sprogdudviklende dialog

Spørgsmål er gode til at indlede en dialog med børnene.

Grundlæggende findes der to typer spørgsmål: lukkede og åbne. Lukkede spørgsmål kalder ofte på et enkelt svar, mens åbne spørgsmål giver bedre mulighed for en naturlig dialog.

Nedenfor finder du eksempler på forskellige former for spørgsmål, som du kan bruge. Er de for svære eller lette, kan du tilpasse dem til din børnegruppe. Du kan også selv udvikle spørgsmål.

I *Sproggaven - Håndbog i udviklet dialogisk læsning* kan du læse

mere om, hvordan du åbner for en god dialog med børnene og styrker deres sprog i dialogen.

Du kan forvente, at de fleste 5-6-årige børn kan tale i grammatisk korrekte sætninger på ca. 10 ord. Børnenes sætninger vil ofte indeholde bindeord, fx "og", "så", "fordi", "eller", "som", "der" m.fl. De kan anvende de fleste navneord i både ental og flertal og de fleste udsagnsord i både nutid og datid.

Børnene kan sætte ord på både egne og andres følelser, og de kan fortælle om oplevelser i en rigtig tidsmæssig rækkefølge med en

start, midte og en slutning, og de kan fortælle lidt mere udførligt end tidligere.

Her er eksempler på forskellige former for spørgsmål, som du kan bruge. Du kan vælge, om du vil bruge nogle af dem og/eller lave dine egne.

Lukkede spørgsmål

- Hvorfor vil Vitello hente slik til mor?
- Hvad er en papfar?
- Hvilken ugedag må Vitello få slik?
- Hvad ser mor i fjernsynet?
- Hvorfor bliver hun i dårligt humør?
- Hvad vil Vitello have, når han bliver stor?

Åbne og halvåbne spørgsmål

Bed børnene vælge et billede at fortælle om. Prøv at opmuntre børnene til at bruge fokusordene, når de fortæller.

- Hvor foregår historien? Hvornår foregår historien? (årstid) Hvordan kan du se det?
- Hvilke regler er der for slik hjemme hos dig?

- Synes du, det er en god idé at spise slik, når man er ked af det? det hele?
- Hvordan er Vitellos mor selv med til at forurene luften?
- Hvordan forurener de andre voksne i bogen?
- Hvad kunne de voksne gøre for at hjælpe klimaet?
- Hvad kan børn gøre for at hjælpe klimaet?
- Vitello vil have en sportsvogn, når han blive voksen. Hvad tænker du om det?
- Hvordan kan vi komme rundt, hvis vi ikke skal forurene med bilos?
- Hvordan kan vi holde ferie uden at forurene luften så meget? Hvor kan vi så tage hen?
- Hvad kan du bedst lide at lave, når der er sommerferie?
- Vitello vil redde verden. Synes du Vitello finder nogle gode løsninger på det?
- Hvad ville du gøre i stedet for?
- Hvad kan vi gøre ved vores gamle ting og ved det tøj, som vi ikke kan passe mere?
- Hvorfor er der nogle mennesker, som leder efter ting i skraldespande?
- Hvorfor er det ikke lige meget, hvad vi smider i naturen?
- Vitello kravlede meget højt op i et træ for at få katten ned. Synes du, det var klogt gjort af Vitello? Hvad ville du have gjort?

- Hvad gør du med affald, når du er ude i naturen?
- Hvordan kan vi hjælpe naturen med at blive ren?
- Hvordan kan vi undgå at smide mad ud?
- Hvorfor er Vitello så glad, da han spiser aftensmad med sin mor?
- Hvad kan du lide at se i fjernsynet? Hvorfor?
- Hvad kan du lide at lave sammen med din familie når du ikke er i SFO eller skole?

Literacy-fremmende aktiviteter

Nedenfor finder du forslag til en lang række literacy-fremmende aktiviteter, som du kan igangsætte. Disse er sorteret under overskrifter, der beskriver, hvilke literacy-kompetencer der især styrkes. Selv om flere af legene og aktiviteterne styrker flere literacy-kompetencer, står de kun nævnt under én overskrift.

De fleste af legene tager udgangspunkt i børnebogens handling eller i de 10 fokusord.

I legene til at styrke børnenes opmærksomhed på sprog er fokusordene og ord fra bogen ikke altid tilstrækkelige at bruge. Her kan I med fordel anvende ord fra materialer, som I sikkert har i dagtilbuddet i forvejen (eksempelvis fra et billedlotteri).

Desuden giver lege med flere og andre ord end fokusordene børnene mulighed for at lære/ anvende endnu flere ord.

Vælg og tilpas en aktivitet under hver overskrift

Vælg en eller flere aktiviteter under hver overskrift. Rækkefølgen er underordnet.

Tilpas gerne aktiviteterne, så de passer til din børnegruppe. Du kan også udvikle og designe nye lege og aktiviteter for at styrke de literacy-kompetencer, som er nævnt i overskrifterne.

Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd

SKIBET ER LADET MED MÅNEDER

Første leg:

Børnene sidder i en rundkreds. Kast med en bold til hinanden.

Du starter med at sige *"Skibet er ladet med januar"*. Kast bolden til et af børnene, som så skal sige *"februar"*. Herefter kaster barnet til næste barn, som så skal sige *"marts"*. Legen fortsætter, til alle måneder er sagt.

Anden leg:

Børnene sidder stadig i rundkreds. Legen går ud på, at du kaster bolden til et barn og siger noget, der hører den måned til, fx *"Skibet er ladet med gaver"*.

Barnet skal så sige den måned, der passer til "gaver" og kaste bolden tilbage til dig. Bed barnet forklare sit valg af måned.

I kan også lege modsat, dvs. at du siger *"Skibet er ladet med december"*, og så skal barnet sige noget, der sker for barnet i december.

Når børnene er fortrolige med legen, kan børnene kaste bolden til hinanden.

KLIMA

Udforsk klimaet udenfor i den periode, I arbejder med bogen. Her kan I lave temperaturmålinger hver dag og notere dem i et skema et sted, hvor børnene kan følge med i dem. Du kan lade børnene på skift lave symboler for, om der er regn, sol, overskyet, blæst osv.

Prøv at sammenligne tallene med samme periode for nogle år siden. Du kan finde tidligere målinger her:

<https://www.dmi.dk/vejarkiv/>

INDEKLIMA

I kan også tale om klimaet indenfor. Hold øje med temperaturen og tal om, hvornår der er for varmt eller koldt. Tal også om, hvorfor det er vigtigt at lufte ud.

Endelig kan I tale om det klima, som har at gøre med, hvordan I har det med hinanden. Hvordan kan det måles? Lad børnene komme med bud på det.

GÆTTELEG

Vis et af billederne fra bogen, fx det billede, hvor Vitello standser den gamle dame.

Bed børnene om at se godt på det, for lige om lidt vil du spørge dem om noget. Luk bogen.

Stil nu spørgsmål til billedet, fx *"Hvilken farve har bilen? Hvad ligger der ved siden af Vitello? Har den gamle dame briller på? Hvilket mønster er der på Vitellos skjorte?"* osv. Legen styrker også børnenes visuelle hukommelse.

TALLOTTERI

Her kan du sikkert ikke bruge et færdigt talloteri. Lav derfor en plade med tal til hvert barn. Det afhænger af din børnegruppe, hvor høje tal du kan skrive på pladen. Brug talbrikker fra et talloteri til spillet.

ORDLEG 1

Ordleg med bl.a. bogens fokusord. Afhængig af din børnegruppe kan du have færre eller flere quizspørgsmål.

Fokusordene står i parentes.

- Hvor mange venner har Vitello?
- Hvad hedder Vitellos venner?
- Hvad ser Vitellos mor i fjernsynet? (nyheder)
- Hvad hedder det ord, vi bruger om temperatur og regn? (klima)

- Hvad bliver der i luften, når bilerne oser? (forurening)
- Hvad er det modsatte af ren?
- Hvad betyder det, når Vitellos mor siger, "at jorden går under"?
- Nævn et andet ord for at gøre nogen glad igen. (opmuntre)
- Nævn to ord, der betyder det samme som munter.
- Hvad er det modsatte af munter?
- Hvad hedder alle ugens dage?
- Hvilke dage er der weekend?
- Hvad hedder de ting, som Vitello lavede vejspærring af? (ragelse)
- Er en posedame en person, der er lavet af poser?
- Nævn tre ting, som en posedame kan have i sine poser.
- Nævn et andet ord for at have det meget dårligt. (elendigt)
- Nævn 2 betydninger af knibe. (at være i knibe/vanskeligheder, at knibe øjnene sammen)
- Tæl til 20 forlæns.
- Hvilket tal er størst: et tusind eller en million?
- Hvor mange stavelser er der i dit navn?
- Sig så mange bogstaver, du kan.
- Hvilke bogstaver er der i dit navn?

ORDLEG 2

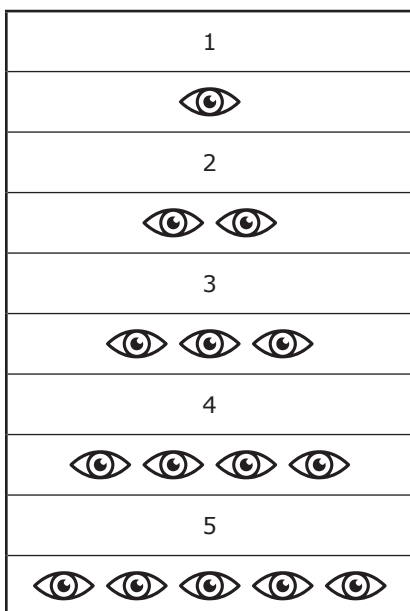
Nu er det tid til at fodre de kræsne robotter!

Denne leg går ud på, at børnene skal fodre robotterne med fokusordene.

Men robotterne er kræsne! De vil kun spise fokusord med en bestemt længde:

Robot 1 vil kun spise ord med én stavelse. Robot 2 vil kun spise ord med to stavelser, Robot 3 vil have ord med tre stavelser, Robot 4 spiser ord med fire stavelser, og Robot 5 er den meste kræsne og vil kun spise ord med fem stavelser.

Til legen skal du bruge fem "robotter" og ordkort med fokusordene.

Det er en god ide, at du også har lavet et skema som ovenfor, som børnene kan se. Gerne i så stor en størrelse, at børnene kan klappe på hvert øje på skemaet med

deres hånd, imens de siger hver stavelse i et ord. Du kan godt tegne hænder i stedet for øjne.

Legen foregår ved, at et barn først trækker et ordkort. Du læser det højt, og barnet skal vurdere, om det er et langt eller et kort ord.

Så vælger barnet, hvor det vil starte med at klappe stavelser – i feltet med 1, 2, 3, 4 eller 5 øjne. Barnet klapper nu fokusordets stavelser på øjnene i det valgte felt. Måske passer det med stavelserne – eller måske skal barnet prøve igen med et andet felt. Når klap og øjne passer til hinanden, kan barnet se, hvilken robot der skal fodres med ordkortet. Hvis ordet fx har 4 stavelser/klap, skal barnet fodre Robot 4 med ordet.

Sørg for, at alle børnene klapper i læseretningen.

Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd

Aktiviteterne styrker lydlig opmærksomhed på flere niveauer: stavelser, enkeltlyd og bogstavlyd.

LEG MED STAVELSER

Hvis børnene synes, det var sjovt at fodre robotterne med fokusordene, kan legen fortsættes med andre ord.

1

2

3

4

Osv.

Børnene kan fx klappe deres egne navne på øjnene i talrækken. Barnet skal bagefter skrive sit navn på en lap og hænge/lægge den hen til det tal, som svarer til antallet af stavelser.

Tal om, at nogle navne er lange og andre korte.

GÆT ET ORD FRA BOGEN

Her viser du børnene et billede fra bogen, fx billedet hvor Vitello og hans venner prøver at stoppe to mennesker med en indkøbsvogn.

Legen går ud på, at børnene skal gætte, hvad på billedet du tænker på. De skal gætte det ved, at du siger, hvor mange stavelser der er i ordet. Herved kan der jo godt være mange rigtige svar.

*Fx "Jeg tænker på et ord med tre stavelser." (indkøbsvogn)
"Jeg tænker på et ord med en stavelse." (mand)*

Du kan også tilføje flere oplysninger, fx
*"Jeg tænker på et ord med en stavelse, og det rimer på and (mand)"
"Jeg tænker på et ord med to stavelser, og første stavelse er kas-" (kasse)*

Måske kan rollerne byttes rundt, så du skal gætte, hvad børnene tænker på. Gør legen tilpas svær/let for børnene, så de oplever succes.

HULAHOP-I-LYD

Medbring en del hulahopringer, plastikbogstaverne: a, e, i, o, u, y, æ, ø, å og en stak billeder fra et billedlotteri.

Ordene/billederne må kun starte med bogstaverne: a, e, i, o, u, y, æ, ø, å.

Læg hulahop-ringene på gulvet, så de danner en bane, børnene skal hoppe igennem. Læg et bogstav i hver ring.

Legen går ud på, at børnene på skift trækker et billede, og så må de hoppe til den ring med det bogstav, som deres ord/billede starter med.

BOGSTAVLEG

Læg plastikbogstaver på bordet. Bed børnene finde bogstaverne i deres eget navn. Du kan guide dem i at få lagt bogstaverne i deres navn i den rigtige rækkefølge. Bagefter kan børnene efterligne bogstaverne og skrive deres navn på et stykke papir/navneskilt.

Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd og rytme

Aktiviteterne styrker børnenes opmærksomhed på lydene og rytmen i ord og sætninger.

SANG

Syng fx "Hundred mus med hale på og bittesmå sandaler på" af Halfdan Rasmussen.

TALREMSE

Se på din sko
Klokken er to
Se på din arm
Kaffen er varm
Se på din knold
Klokken er tolv
Se på din rumpe
Der falder en bombe

I kan sige rimet sammen ved at hviske, råbe, lave musestemme, mørk stemme osv. Derved kan børnene blive opmærksomme på forskellige måder at sige noget på,

og at måden betyder noget.

I kan også lave rytme til rimet, der kan understøtte den måde, børnene siger rimet på, fx ved at lave et stomp-nummer. Stomp betyder egentligt tramp. Man udfører stomp ved at lave rytmer på ting, der normalt ikke er spilleinstrumenter, fx et bord, en spand, en kasse osv.

Aktiviteter med krop og bevægelse

Aktiviteterne knytter sprog og bevægelse sammen og understøtter dermed børnenes kropslige forståelse af ordene.

STAFET MED DYR OG KLIMA

Her skal du bruge:
6 beholdere, fx kasser eller spande
2 billeder af arktisk klima
2 billeder af tempereret klima
2 billeder af tropisk klima
2 x 15 billeder af dyr og planter, som lever i henholdsvis arktisk, tempereret og tropisk klima

Børnene skal inddeles i to hold og stå på hver deres bane. For enden af hver bane skal du stille tre beholdere. Ved hver beholder skal der være et billede af henholdsvis tropisk, tempereret og arktisk klima.

Hvert børnehold har 15 billeder af dyr og planter, som findes i henholdsvis tropisk, tempereret og

arktisk klima. Billederne ligger i en bunke på jorden/gulvet med bagsiden opad.

Legen er en stafet, hvor det gælder om først at lægge billederne i de rigtige beholdere, fx billedet af isbjørnen skal ned i beholderen med arktisk klima.

Legen starter, når du siger til.

Så tager første barn på hvert hold det øverste billede i bunken, løber hen til de tre beholdere, som hører til egen bane og lægger billedet ned i den rigtige beholder.

Herefter løber barnet tilbage til startpunktet, giver et håndklap til næste barn på holdet, som derpå tager et billede og skynder sig af sted, osv.

Legen slutter, når første hold har placeret alle sine billeder.

Herefter skal vinderholdet tage billederne op af beholderen og benævne de dyr og planter, som de har lagt i.

Aktiviteter med digitale medier

NYHEDER

Brug iPadden til at fortælle om en nyhed i dagtilbuddet. Det kan fx

være om et besøg på børnenes kommende skole.

Inspirer dem til at lave interview, fotografere, filme og indtale lyd. Det kan gøres med appen BookCreator. Bagefter kan du skrive deres lydindspilning med voksenskrift.

LAV EN HISTORIE

Børnene kan lave en lille bog og indtale teksten i appen Book Creator.

KLILMA

Lav en lille tekst om, hvordan I hjælper klimaet. Her kan fx bruges appen Skriv og Læs. Tag billeder og lad børnene legeskrive til i appen. Du kan også skrive med din voksenskrift i appen. Via appen kan børnenes tekster sendes hjem til forældrene.

Aktiviteter, der styrker sociale og personlige kompetencer

BÆREDYGTIGHED

Gå en tur sammen for at samle affald. Tal om det affald, I finder, og hvorfor nogen mon har smidt det.

Gør gerne denne aktivitet til en del af aktiviteten KLIMA ovenfor. Prøv at tælle og sortere jeres affaldsdele, når I kommer tilbage.

BESØG I GENBRUGSBUTIK

Tag en tur i en genbrugsbutik.

Tal med børnene om, at alt i butikken er brugte ting og tøj. Tal også om, at det kan have været ragelse for de tidligere ejere, men at det nu kan gøre gavn for andre mennesker.

I kan dokumentere besøget med billeder, som printes ud. Børnene kan legeskrive tekster til, og du skriver med din voksenskrift nedenunder.

Kreative aktiviteter og udtryksformer

Kreative aktiviteter, såsom at tegne, male, spille spil, lege, spille teater samt tage på ture ud af huset og til biblioteket, kan bruges til at understøtte børnenes forståelse og tilegnelse af fokusordene og andre literacy-kompetencer.

KLIMA

Lav forskellige collager (eller andre kreative fremstillinger) om klima - gerne en collage om arktisk klima, en collage om tropisk klima og en collage med tempereret klima.

Lad børnene legeskrive tekster til og skriv dem nedenunder med din voksenskrift.

NYHEDER

Lav jeres egen nyhedsudsendelse med enten rigtige nyheder eller med nyheder, børnene finder på. Det kan være som en tv-avis eller radio-avis.

Samarbejde med forældrene

Forældrene er børnenes primære sprogivere, og hvis *Vitello redder verden* ikke kun læses i dagtilbuddet, men også derhjemme, styrker det barnets sprogudvikling yderligere. Forældrene er derfor vigtige samarbeidspartnere i Sprogaven og i dagtilbuddets øvrige sprogarbejde.

Det er dagtilbuddets opgave at opfordre forældrene til at læse sammen med deres børn. Det er også i dagtilbuddet, at forældrene

kan orientere sig om, hvor vigtig dialogisk læsning er for barnets sprogudvikling.

Derfor gælder det om at give forældrene let og synlig adgang til viden og inspiration. Det kan for eksempel gøres ved at:

- præsentere *Vitello redder verden* og vise oplæsningsmetoden til forældrene på et forældremøde
- placere bogen på et sted, hvor forældrene opholder sig, når de skal hente deres barn
- informere om bogen og metoden på en digital platform.

Til hver bog i SproggaVen er der udviklet en guide til forældre, som kort fortæller, hvad dialogisk læsning er. I guiden får forældrene forslag til dialogen med deres barn om bogen, og de får også forslag til, hvordan de kan tale om bogens fokusord og lave forskellige lege og aktiviteter.

Det fulde materiale til SproggaVen kan ses sidst i bogfolderen.

Bogkuffert

Hvis forældrene også læser bogen derhjemme med deres børn og taler om de samme fokusord, forstærker det børnenes muligheder for at tilegne sig ordene. Herved udvikler børnene deres sproglige kompetencer i højere grad end ellers.

Flersprogede forældre kan tale på deres modersmål med deres barn om billederne i bogen og om fokusordene. Når barnet først kender et fokusord på sit modersmål, kan barnet bedre tilegne sig det pågældende fokusord på dansk.

Det er derfor en god idé, at dagtilbuddet laver udlån af bøgerne – for eksempel i form af bogkufferten.

Bogkufferten kan rumme en eller flere af disse ting:

- Forældreguide til bogen
- *Vitello redder verden*

- Billeder, forslag til lege og eventuelle genstande, der understøtter børnenes tilegnelse af fokusordene.

Lad forældrene følge med i arbejdet

For at forældrene kan følge med i jeres arbejde med bogen, kan I for eksempel lave en inspirerende udstilling om bogen, hvor forældrene kan få indblik i de aktiviteter, I laver. Lav udstillingen i børnehøjde, så børnene kan fortælle om den til deres forældre.

Det kan også være en god idé at lægge billeder og små filmklip af arbejdet med bogen på en digital platform, så forældrene kan følge med i jeres arbejde og lave nogle af de samme aktiviteter derhjemme. Vær opmærksom på, om alle børn må filmes. I kan også invitere forældrene med i dagtilbuddet, så de kan overvære, hvordan I arbejder med bogen.

Det er en god idé at synliggøre fokusordene for forældrene – både på jeres digitale platform og i dagtilbuddet, hvor I kan hænge en plakat op med dem på et sted, hvor både børn og forældre kan se dem, for eksempel i garderoben. Ledsag så vidt muligt hvert fokusord med et illustrerende billede. I kan opfordre forældrene til at

bruge fokusordene sammen med deres børn.

Fokusordene bør stå på både dansk og på børnenes modersmål, så derfor kan I bede forældre med et andet modersmål end dansk om at skrive ordene på deres modersmål.

Ved at anerkende og inddrage forældrenes modersmål som en ressource i sprogarbejdet kan børnene blive opmærksomme på forskellige sprog og skriftsystemer.

Denne opmærksomhed kommer i høj grad børnene til gode, når de skal i gang med at lære at læse i skolen.

Sproggavens materialer

Sproggaven består ikke kun af denne bogfolder.

Fredensborg Kommune har, i samarbejde med pædagoger, ledere og med konsulentbistand fra Nationalt Videncenter for Læsning, udviklet et omfattende materiale, som kan anvendes i arbejdet med Sproggaven.

- Sproggavens skema over børns sproglige udvikling
- Sproggavens skema over børns motoriske udvikling
- Tre film, der skildrer den udvidede dialogiske læsnings 3 faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg
- En film om sprog og literacy i hverdagens rutiner
- Sproggavens Håndbog i udvidet dialogisk læsning
- 16 bogfoldere med læsevejledning og fokusord til hver bog i Sproggaven
- Sproggavens materiale til forældre

Alle materialer kan hentes ved at scanne QR koden eller hentes på Fredensborg Kommunes hjemmeside: www.fredensborg.dk/borger/boern-og-unge/vi-har-fokus-paa/sproggaven

FREDENSBORG
KOMMUNE